

Висновки. Узагальнюючи наші спостереження над образним змістом і засобами музичної виразності у камерно-вокальній музиці українських композиторів початку ХХ століття, можна прийти до висновку, що романси вітчизняних авторів є доступним для сприймання учнями молодшої школи, здатні виховувати у них почуття захоплення красою рідної природи, формувати відчуття причетності до культури рідного краю та основи національної свідомості.

Література

1. Булат Т. Український романс. К.: Наук. думка, 1979. 314 с.
2. Верещагіна-Білявська О. Є., Холодкова Л. П. Українська музика ХХ ст.: Навчальний посібник. Тернопіль: Астон, 2010. 279 с.
3. Фільц, Б. М. Український радянський романс. К.: Наукова думка, 1970. 124 с.

О. Шикирінська,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
Ю. Якименко,
асистент кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти Вінницького державного
педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

СПЕЦИФІКА ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ СІМ'Ї

Постановка проблеми. У Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття) вперше виділено розділ «Родинне виховання», у якому йдеться про те, що необхідно створити умови для психологічного і фізичного розвитку особистості. Формування у дітей художніх потреб, смаків, інтересів значною мірою залежить від умілого поєднання батьками корисного і прекрасного, живої емоційності й поетичності творів мистецтва.

Рівень загальної культури сучасної людини значною мірою залежить від родинного виховання. Саме сім'я покликана бути осередком формування у дітей основ загальнолюдської моралі та передачі їм сімейних традицій. Необхідність

підвищення виховного потенціалу сім'ї зумовлена тим, що вона, як соціальний інститут, відповідальна за весь комплекс відтворення людини, родина є для дитини тією макромоделлю суспільства, через яку засвоюється духовна культура особистості, що формується протягом століть нагромаджуючи та удосконалюючи існуючий суспільний досвід і пристосовуючи його до певних конкретних суспільно-історичних обставин [2].

Естетичне виховання підростаючого покоління є актуальним питанням сьогодення. Особистісна орієнтація сучасної освіти передбачає залучення дітей до культурного досвіду людства, творчої діяльності, що є основою естетичного виховання особистості. У зв'язку з цим важливого значення набуває осмислення ролі сім'ї в естетичному вихованні дітей дошкільного віку. Дитина в сім'ї одержує перші знання і враження про навколишній світ і життя. В сім'ї формуються соціальні, психологічні, моральні, естетичні основи людської особистості. Необхідність дослідження ролі сім'ї в естетичному вихованні дітей дошкільного віку обумовлюється труднощами, пов'язаними з керівництвом процесом естетичного виховання в сім'ї, особливо у віці, коли її вплив є домінуючим.

Аналіз попередніх досліджень. Підґрунтям для дослідження проблеми естетичного виховання дітей дошкільного віку в умовах сім'ї слугують ідеї щодо цінностей родинного виховання, висвітлені в публікаціях Т. Алексеєнко, О. Докукіної, В. Кравця, В. Постового, М. Стельмаховича, Н. Стрельникової, П. Щербаня та ін. Вивчаючи шляхи реалізації потенціалу родинного виховання, дослідники (Епіфаній Славинецький, С. Новикова, О. Радищева) наголошують на важливості ролі батьків у формуванні особистості дитини. Значну кількість праць В. Белінського, О. Герцена, М. Добролюбова, М. Пирогова присвячено проблемі сім'ї та домашнього виховання. У сучасних науково-педагогічних дослідженнях (А. Кошелева, А. Співаковська та ін.) виокремлюються такі напрями наукового пошуку, як психологія сім'ї, визначення тактики домашнього виховання тощо. Активно працюють над вивченням механізмів сімейного інституту, дають важливі конкретні рекомендації щодо побудови процесу родинно-сімейного виховання сучасні українські педагоги та психологи – Г. Авдіянц, Т. Алексеєнко, М. Боришевський, О. Вишневський, О. Докуніна, К. Журба, Г. Кришталь, Д. Луцик, Т. Руденко, І. Сіданіч, О. Сухомлинська та ін.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що проблема естетичного виховання цікавила багатьох учених (К. Абульханова-Славська,

Д. Леонт'єв, М. Недашківська, А. Маслоу, В. Петровський, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.). Об'єктом дослідження виступали різні аспекти цього феномена: зокрема, значна увага приділялася вивченню специфіки музично-педагогічної діяльності, необхідності усвідомлення цінності мистецтва для формування особистості дитини, значення розвитку творчих здібностей у процесі естетичного виховання дітей (О. Апраксина, Л. Арчажникова, Г. Ніколаї, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, С. Русова, Ж.-Ж. Руссо, В. Шацька, О. Щолокова та ін.).

Метою статті є визначення специфіки естетичного виховання дітей дошкільного віку в умовах сім'ї.

Виклад основного матеріалу. Естетичне ставлення людини до світу формується і розвивається протягом всього її життя. Разом з тим, не всі періоди в житті рівноцінні для естетичного розвитку. Багато письменників, педагогів, діячів культури (Д. Кабалевський, Б. Неменський, В. Сухомлинський, Л. Толстой, К. Ушинський та ін.) констатують особливе значення дошкільного дитинства з точки зору естетичного виховання та формування художньо-естетичного ставлення до життя. Саме в цьому віці здійснюється найбільш інтенсивне формування естетичного ставлення до світу, яке поступово перетворюється у властивості особистості. Новітні дослідження доводять, що прогалини в естетичному вихованні дітей дошкільного віку виявляються не виправними навіть при систематичній роботі у середніх та старших класах школи [6].

У словнику з естетики О. Петрушенко зазначено, що *естетичне виховання* – це система заходів, скерованих на вироблення і вдосконалення в людині здатності сприймати, правильно оцінювати, створювати прекрасне і піднесене у житті і мистецтві, мета якого полягає у сприянні всебічному розвитку особистості. Найбільш суттєвими ознаками поняття «естетичне виховання» є здатність сприймати, відчувати і розуміти прекрасне; художня діяльність; розвиток художніх здібностей; формування естетичної культури, розвиток естетичних поглядів, смаків та відчуттів.

Естетичне виховання як органічна складова формування особистості забезпечує діалектичну єдність психічного, морального, фізичного і соціального становлення дитини; значною мірою визначає й активізує розумову, емоційну, духовну діяльність дітей, сприяє суттєвим змінам у переконаннях, розширенню досвіду, а також комплексному розвитку особистості дошкільника. Ставлення до

дійсності у дитини дошкільного віку формується відповідно до збагачення естетичних почуттів, суджень, ускладнення естетичних потреб, набуття умінь емоційно-образної оцінки дійсності, вироблення ідеалу. Тому естетичне виховання вимагає наявності не тільки спеціальноорганізованого педагогічного впливу на почуття і свідомість особистості через провідні види її спілкування і діяльності, а також й створення сприятливих умов у сім'ї [5].

Сімейне виховання – форма виховання дітей, яка поєднує цілеспрямовані педагогічні дії батьків із впливом повсякденного сімейного побуту. Головне завдання сімейного виховання полягає у підготовці підростаючого покоління до життя в наявних умовах соціуму, набуття дітьми знань, умінь і навичок, необхідних для формування особистості в родинних умовах. Основою родинного виховання є формування в дітей гуманістичної моралі, готовності до праці, захисту рідної землі, патріотичних почуттів, а також естетичної культури [3, с. 29].

Важливість ролі сім'ї у вихованні молодого покоління у своїх працях відзначали відомі педагоги А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський. Зокрема, К. Ушинський наголошував на необхідності естетичної освіти для батьків, без якої важко безпосередньо естетично впливати на дітей [4, с. 73].

Окремі аспекти проблеми висвітлено вченими у працях галузі теорії виховання, історії педагогіки, методики організації музично-творчої діяльності дітей різного віку. Зокрема, досліджені історико-педагогічні аспекти сімейного виховання в зарубіжній педагогіці (О. Демченко, Г. Фінчук та ін.), специфіку та досвід сімейного виховання в Україні (В. Кравець, М. Стельмахович, В. Федяєва), особливості розвитку музично-естетичних орієнтацій молодших школярів в умовах сім'ї (М. Волос) та музично-творчого розвитку молоді у сучасних формах дозвілля (Б. Брилін), взаємодії сім'ї і школи у вихованні дітей (Т. Кравченко).

Особливо відчутний вплив на дитину сім'я здійснює у ранній період її розвитку, коли батьки та інші члени родини є для дитини найавторитетнішими особами. У вихованні роль сім'ї оцінюється найвище, адже саме із своєю сім'єю, наприклад, 86 % учнів молодшого шкільного віку пов'язують власні успіхи і невдачі [1, с. 18]. Головна духовна сила виявляється у внутрішньо-сімейних, родинних стосунках, психологічною основою яких виступає природна прихильність, дитяча довіра. Тому дитина піддається впливу сім'ї більше, ніж будь-чому іншому, через що сім'я виступає основним фактором успішності

виховання. Діти, позбавлені сім'ї, значно більшою мірою піддаються небезпеці одностороннього чи запізненого розвитку, ніж ті, що живуть у сімейному колі.

На сім'ю покладено пріоритетність передачі дітям національних традицій, які протягом багатьох століть сприяли формуванню духовності, високих моральних чеснот, вихованню працелюбності, поваги до старших, любові до рідного краю. У сімейному колі успадковуються традиції родинних поколінь. Близько 60 % загального обсягу етнокультурної інформації, яка у подальшому становить основу етнічної само ідентифікації особистості, засвоюється саме у сім'ї [1, с. 19]. У процесі глобалізації суспільного життя підґрунтям естетичного виховання особистості також є сім'я.

Формування загальнолюдських еталонів поведінки, здійснення перших кроків соціалізації особистості та естетичне виховання дитини відбувається шляхом навчання спілкуванню в сім'ї. Перелік обов'язків батьків щодо виховання та розвитку дитини міститься у Сімейному кодексі України (розділ 3, ст. 150), серед яких, зокрема, є зобов'язання батьків піклуватися про моральний та духовний розвиток дитини, а також й про її естетичне виховання, ефективність якого залежить від прилучення сім'ї до засобів культури і мистецтва. Зокрема, це художня література, образотворче мистецтво, музика, театр, кіно тощо, які значно впливають на збагачення духовного світу родини. Нажаль, нині у більшості сімей спостерігається тенденція до зменшення активності спільної культурно-дозвілдової діяльності, пов'язаної з мистецтвом: сім'ї рідко відвідують театри, виставки, музеї, концерти класичної музики тощо. Наявність значної диспропорції у способах прилучення українців до культурних цінностей певною мірою пояснюється тотальним розширенням можливостей засобів масової комунікації: збільшенням кількості передач, теле- і відеофільмів, які відчутно знизили потребу людей в читанні літератури, а використання аудіо продукції зменшило потребу родини співати разом, відвідувати театри та концерти. Для більшості сімей характерним є пасивність в культурному житті громади, переважання позиції споживачів, а не творців духовних цінностей. На нашу думку, помітних зрушень у структурі дозвілля населення можна досягти шляхом сприяння поширенню активних форм родинного дозвілля, насамперед, різноманітних видів самодіяльної творчості.

Основні *принципи* естетичного виховання дітей дошкільного віку в умовах сім'ї полягають у наступному:

- аналіз освітніх потреб батьків в галузі естетичного виховання дітей та очікуваних способів їхнього вирішення;
- цілісне й концептуальне узгодження з батьками шляхів взаємодії школи та сім'ї в аспекті естетичного виховання дітей;
- розробка механізмів науково-методичного та правового забезпечення взаємодії в системі «батьки – діти – вихователь»;
- емоційно-практичне включення батьків у взаємодію освітнього процесу в галузі естетичного виховання дітей.

Основними завданнями естетичного виховання дітей дошкільного віку в умовах сім'ї на сучасному етапі постають засвоєння моральних цінностей, естетичних ідеалів, національних культурних традицій, вивчення українських народних казок, пісень, прислів'їв, приказок, лічилок тощо; формування естетичних смаків, розвиток естетичних почуттів, уміння розрізняти прекрасне в мистецтві й житті; прилучення дітей до національних народних традицій та звичаїв, обрядів, виховання в них національної свідомості і самосвідомості; повага до української мови, культури, традицій та звичаїв, виявлення шанобливого ставлення до національної літератури, радіо і телебачення; забезпечення сприятливих умов для вільної творчої діяльності дітей тощо.

Естетичне виховання дітей дошкільного віку в умовах сім'ї характеризується такими основними рисами:

- завдання виховної діяльності орієнтовані на розвиток у дітей творчих здібностей, естетичного смаку, любові до мистецтва;
- формами виховання є організація та проведення свят та ігор дітьми за участю батьків;
- методами виховання є практичне знайомство з музикою: слухання, гра, спів, інструментальне музикування;
- методами організації та стимулювання мистецької діяльності дітей є розвиток особистої зацікавленості кожної дитини до мистецтва і до кожного окремого виду роботи, індивідуально-творчих здібностей, стимулювання всебічного творчого розвитку, формування позитивної Я-концепції, відмова від примусу, індивідуальний підбір форм діяльності, використання тільки неформальних, здебільшого позитивних оцінок діяльності.

Сім'я є саме тим соціальним осередком, де діти одержують найперші «життєві уроки» та долучаються не лише до національної культури, а й до формування культурної особистості, естетичного виховання загалом.

Надзвичайно сприяють цьому сімейні домашні вечори, ігри та родинні свята. Необхідною умовою колективної творчості сім'ї є ініціатива батьків, активність всіх членів родини. Зацікавлення певним видом мистецтва у сім'ї супроводжується відповідно поповненням інформації із різних джерел, вивченням батьками спеціальної літератури, спільного з дітьми колективного відвідування культурних закладів: екскурсій до історичних пам'яток культури, концертів, театральних вистав, музеїв, виставок тощо. Результативність такого культурного проведення вільного часу оцінюється переважно особистісними здобутками кожного члена родини. Адже відомо, що головним засобом виховання завжди був, є і буде особистий приклад батьків, тому ефективність зусиль вихователів залежить, насамперед, від їхніх власних вчинків, поведінки, способу життя загалом.

Висновки. Отже, як стверджують дослідники проблем сімейного виховання, сім'я є першим і найбільш важливим ступенем входження дитини в життя, світ мистецтва та музики зокрема. Саме батьки закладають основи світогляду, моралі, естетичних смаків дітей. Цей досвід має свою історію і своїм корінням досягає глибин народної етнопедагогіки. Природність і невимушеність обстановки, спільне слухання музики, особлива тепла сімейна атмосфера, яка створюється під час спілкування з найріднішими людьми – все це визначає потужні можливості естетичного виховання дітей дошкільного віку в умовах сім'ї.

Література

1. Волос М.М. Взаємозв'язок музичних інтересів батьків і дітей у формуванні музично-естетичних орієнтацій молодших школярів // Наукові записки Тернопільського педуніверситету. Серія: Педагогіка і психологія. – Тернопіль: ТДПУ, 1998. – Вип.3. – С. 17-19.
2. Коваль Т.В., Шикирінська О.А. Мистецько-педагогічна підготовка майбутнього вчителя початкових класів у контексті культурологічного підходу // «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» // Зб. наук. пр. – Випуск 51 / редкол. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018. – С. 52-55.
3. Мадорский Л.Р. Музыка начинается в семье – М.: Знание, 1982. – 96 с.
4. Ушинський К. Д. Про сімейне виховання / упоряд. О. Т. Губко. – К. : Радянська школа, 1974. – 150 с.
5. Шикирінська О.А. Вплив музичного виховання на формування морально-естетичної культури дітей дошкільного віку // «Педагогічні науки» // Науковий журнал – Випуск 74 / – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2019. – С. 36-40.
6. Якименко Ю. І. Використання елементів Орф-Шульверк підходу на уроках мистецтва як запорука творчого розвитку дитячої особистості // Актуальні проблеми мистецької

підготовки майбутнього вчителя: Матеріали всеукр. наук.-практ. конференції з міжн. участю (м. Вінниця, 21-22 листопада, 2018 р.). – Вінниця, 2018. – С. 81-84.

М. Ярмошкіна,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Л. Старовойт

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Постановка проблеми. На сучасному етапі актуальним є питання щодо розвитку здібностей школярів початкової школи на уроках трудового навчання. Сьогодні дуже важлива готовність людини діяти проєктивно і творчо за будь-яких обставин – це соціальний запит, що відповідає потребам дитини бути самостійною, знати та вміло використовувати (реалізовувати) свої можливості.

Сучасні діти стали більш проінформованими, багато хто володіє комп'ютером, більшість, приходять до школи й вже уміють читати. Школа покликана надавати індивідуальну допомогу дітям у здійсненні базових первинних потреб. Крім того, вона створює умови для вільного створення фізичних, інтелектуальних, емоційних здібностей і можливостей, встановлених природою, і допомагає дитині в духовній і творчій реалізації.

Аналіз наукових досліджень. Дослідженням проблеми творчості молодших школярів займалися: С. Рубінштейн, Л. Виготський, З. Фрейд, Дж. Піаже. Питаннями трудового навчання та виховання школярів займалися такі видатні вчені як: Я. Коменський, А. Макаренко, Й. Песталоцці, С. Русова, Г.Сковорода, К. Ушинський.

Виклад основного матеріалу. Найбільш сензитивним для розвитку творчості дитини є період навчання та виховання у початковій школі. У цей вік